

Meesterstuk

De overgang van groep 2 naar groep 3

Naam auteur: Evelien Rijkers

Studentnummer: 2056236

Master Specials Educational Needs

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: Intern Begeleider

Begeleid door: Dhr. Klaas-Jan Kuper

Datum: Juni 2011

Plaats: Eindhoven

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	pagina 2
Samenvatting	pagina 5
Inleiding	pagina 7
- Inleidend gedicht	pagina 7
- Even voorstellen	pagina 8
- Basisschool Sint Christoffel	pagina 8
- Motivatie	pagina 9
- Doel van het onderzoek	pagina 9
- Verwachtingen	pagina 10
- Relevantie	pagina 10
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	pagina 11
1.1 Verlegenheidsituatie	pagina 11
1.1.1 Het ontbreken van een formeel beschreven beleid	pagina 11
1.1.2 Wetgeving kleuterbouwverlening	pagina 12
1.2 Onderzoeksvraag	pagina 12
1.3 Deelvragen	pagina 13
1.4 Hypotheses	pagina 13
1.5 Probleemstelling	pagina 13
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	pagina 14
2.1 Schoolrijpheid	pagina 14
2.1.1 Term schoolrijpheid	pagina 14
2.1.2 Kenmerken schoolrijpheid	pagina 15
2.1.3 Basisfuncties schoolrijpheid	pagina 15
2.1.4 Andere factoren	pagina 15
2.2 Kleuterbouwverlening	pagina 16
2.2.1 Nadelen kleuterbouwverlening	pagina 16
2.2.2 Risico's te snelle overgang	pagina 16
2.3 Wetgeving kleuterbouwverlening	pagina 17

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	pagina 18
3.1 Start van het onderzoek	pagina 18
3.1.1 De onderzoeksvraag en deelvragen	pagina 18
3.2 Type onderzoek	pagina 18
3.3 Onderzoeksgroep	pagina 19
3.4 Triangulatie	pagina 19
3.5 Ethiek	pagina 19
3.6 Onderzoeksinstrumenten	pagina 19
3.6.1 Literatuuronderzoek	pagina 20
3.6.2 Documentanalyse	pagina 20
3.6.3 Open interview	pagina 20
3.6 Verwerking van de onderzoeksgegevens	pagina 21
 Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten	 pagina 22
4.1 Beantwoording deelvraag 1	pagina 22
4.1.1 Conclusie deelvraag 1	pagina 22
4.2 Beantwoording deelvraag 2	pagina 23
4.2.1 Conclusie deelvraag 2	pagina 23
4.3 Beantwoording deelvraag 3	pagina 23
4.3.1 Conclusie deelvraag 3	pagina 24
4.4 Beantwoording deelvraag 4	pagina 24
4.4.1 Conclusie deelvraag 4	pagina 25
 Hoofdstuk 5: Conclusies	 pagina 26
5.1 Conclusies	pagina 26
5.2 Hypotheses	pagina 27
5.3 Beantwoording onderzoeksvraag	pagina 28
5.4 Aanbevelingen	pagina 28
5.5 Vervolgstappen	pagina 29
 Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	 pagina 30
6.1 Reflectie op het onderzoeksproces	pagina 30
6.1.1 Omgaan met tijdsdruk	pagina 30
6.1.2 Ervaringen met weerstand	pagina 31
6.2 De grondhouding van de onderzoeker	pagina 31
6.3 Samenwerking met critical friends en begeleidende docent	pagina 31
6.3 Leerwinst	pagina 32
 Nawoord	 pagina 33
 Literatuurlijst	 pagina 34

Bijlagen	pagina 35
Bijlage 1: Beslisselijst overgang groep 2 – 3	pagina 35
Bijlage 2: Open interview met de collega's van de groepen 1/2	pagina 36
Bijlage 3: Open interview met de IB'ers	pagina 38
Bijlage 4: Open interview met de directie	pagina 40
Bijlage 5: Open interview met de collega's van de groepen 3	pagina 41

Samenvatting

Dit meesterstuk is een beschrijving van een praktijkonderzoek over de overgang van groep 2 naar groep 3. Het onderzoek is uitgevoerd op basisschool Sint Christoffel in het schooljaar 2010-2011.

Er wordt in dit onderzoek antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?*

De onderstaande leeswijzer geeft in het kort aan hoe het meesterstuk ingedeeld is. Dit meesterstuk is opgedeeld in een inleiding, een middenstuk en een afsluiting. In de inleiding geeft de onderzoeker aan waar het onderzoek zich op richt, waarom deze keuze is gemaakt en wordt uitgelegd waar het onderzoek plaats vindt. In het middenstuk wordt een theoretische onderbouwing van het onderzoeksgegeven en volgt een beschrijving van de onderzoeksmethodologie. Vervolgens wordt de data die verzameld is, geanalyseerd en de resultaten omschreven. In de afsluiting staan de conclusies. Bovendien evalueert de onderzoeker in de afsluiting het onderzoek. In de afsluiting staat ook het nawoord. Het meesterstuk wordt afgesloten met een literatuurlijst en bijlagen.

Hieronder volgt een samenvatting van het meesterstuk. De samenvatting wordt per hoofdstuk beschreven en is een uitgebreide versie van de leeswijzer.

In de inleiding stelt de onderzoeker zichzelf voor en wordt de school waarop het onderzoek is uitgevoerd beschreven.

De motivatie, doel van het onderzoek, verwachtingen en relevantie voor de praktijk komen in de inleiding aan bod.

Hoofdstuk 1 betreft de aanleiding voor dit onderzoek. De belangrijkste aanleiding om dit onderzoek te richten op de overgang van groep 2 naar groep 3 is omdat er voor dit praktijkonderzoek geen beschreven beleid aanwezig was op basisschool Sint Christoffel. De verlegenheidsituatie wordt omschreven. Aan de hand van deze verlegenheidsituatie zijn de onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen opgesteld. De onderzoeker beschrijft een tweetal hypothesen en ten slotte wordt de probleemstelling vermeld.

In het tweede hoofdstuk volgt de theoretische onderbouwing van het onderzoek.

Er wordt uitgelegd wat het begrip schoolrijpheid inhoudt, wat de kenmerken van schoolrijpheid zijn en wat criteria zijn om kleuterbouwverlening te adviseren.

Ook wordt er in dit hoofdstuk ingegaan op mogelijke nadelen van kleuterbouwverlening, de risico's van een te snelle overgang naar groep 3 en wat de wetgeving rondom kleuterbouwverlening is.

Hoofdstuk 3 betreft de onderzoeksmethodologie. De onderzoeker omschrijft in dit hoofdstuk het type onderzoek, de onderzoeksinstrumenten en de verwerking van deze onderzoeksgegevens.

In hoofdstuk 4 staat de presentatie van de data-analyse. Per deelvraag wordt omschreven op welke manier er antwoord verkregen is op de vraag en wat de bijbehorende resultaten zijn.

In hoofdstuk vijf worden de conclusies getrokken. Het beleid wat door de onderzoeker geschreven is staat in dit hoofdstuk. Informatie wat verzameld is vanuit de theorie is gekoppeld aan de informatie vanuit de praktijk. De onderzoeksvraag en deelvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord.

Hoofdstuk zes is de evaluatie van het onderzoek. De onderzoeker neemt een kritische houding aan ten aanzien van het onderzoeksproces, zichzelf als onderzoeker, maar ook naar de critical friends en de begeleidende docent.

Zowel de zwakke kanten als de sterke kanten van het onderzoeksproces worden in dit hoofdstuk omschreven.

Het meesterstuk wordt afgesloten met een nawoord, literatuurlijst en de bijlagen.

Inleiding

Inleidend gedicht

*Ik ben al een grote jongen
'k Zit al bijna 2 jaar op school
Vrolijk huppel ik 's morgens de klas binnen
Een paar lettertjes lezen, dat kan ik al wel hoor
De juf zegt dan dat ik "een knappe kanjer" ben
Maar spelen, daar houd ik ook zo van
Lekker in de zandbak of in de bouwhoek
Ik wil niet altijd aan een tafeltje werken
Stil zitten lukt me niet altijd
Mama zegt dat ik na de vakantie naar groep 3 mag
Dat vind ik spannend
Lezen, rekenen, schrijven.....
Wanneer kan ik dan nog spelen?*

Evelien Rijkers
Juni 2011

Dit onderzoek is uitgevoerd ter afsluiting van de opleiding Intern Begeleider, een Master SEN¹opleiding van OSO²te Eindhoven.

Even voorstellen

Dit gedeelte van het meesterstuk is gericht op de onderzoeker zelf. Vandaar wordt hier, anders dan in verdere stukken, gekozen voor een beschrijving vanuit de “ik-vorm”.

Dit meesterstuk is geschreven door Evelien Rijkers.

Ik ben 26 jaar en woon in Valkenswaard. Van nature ben ik iemand die wil denken in kansen en mogelijkheden. Ik denk dat deze eigenschap bij het onderzoek goed van pas gaat komen. Dit schooljaar werk ik voor het vierde jaar als leerkracht in het reguliere basisonderwijs. Vorig schooljaar ben ik afgestudeerd op de leerroute “gespecialiseerd leerkracht”. Dit is ook een Masteropleiding van OSO.

Momenteel heb ik nog geen ervaring met het werk als intern begeleider, maar in de toekomst hoop ik mijn baan als groepsleerkracht te kunnen combineren met een baan als intern begeleider. Kinderen met een speciale onderwijsbehoefte trekken mijn aandacht. Ik zie het als een uitdaging om voor elk kind onderwijs op maat te bieden. Daarnaast lijkt het me geweldig om collega's te coachen wanneer zij met een verlegenheids situatie naar mij toe komen. Op dit moment vind ik het fulltime werken als groepsleerkracht nog super leuk en liggen voor mij ook daar nog leerpunten en uitdagingen. Bovendien liggen er momenteel geen mogelijkheden om IB'er³ te worden binnen de stichting SKOZOK, waar mijn basisschool bij hoort.

Meteen na het behalen van mijn diploma van de Pabo in 2007 ben ik gestart met vervangingen op verschillende scholen. Ik heb door middel van die vervangingen ervaringen opgedaan in alle groepen van de basisschool.

Mijn ervaring is dat elke groep en elke leeftijd zo wel een eigen charme heeft. Zo vind ik bij kleuters het enthousiasme, spontane en de fantasiewereld erg leuk.

Basisschool Sint Christoffel

Momenteel werkt de onderzoeker fulltime in groep 1/2 op basisschool Sint Christoffel te Aalst. Dit is het tweede schooljaar dat zij op deze basisschool werkt. Er zijn drie kleutergroepen op deze basisschool. De onderzoeker is de jongste leerkracht in de kleuterbouw en de enige met een Pabo-diploma. In de andere twee kleutergroepen staan parttimers met een jarenlange ervaring bij deze leeftijdsgroep. Zij hebben destijds een KLOS-opleiding⁴ gevolgd. Deze opleiding bestond tot 1984. De lagere school en de kleuterschool werden vervangen door de basisschool en hiermee is de KLOS-opleiding vervangen door de Pabo.

¹ Master SEN: Special Educational Needs

² OSO: Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

³ IB'er: Intern Begeleider

⁴ KLOS: Kleuter Leidster Opleiding School

De ervaring die mijn collega's van groep 1/2 hebben binnen het kleuteronderwijs en het maken van de beslissing over kleuters doorgaan naar groep 3 of verlengen beschouwt de onderzoeker als heel waardevol en van belang voor het onderzoek. Het onderzoek wordt zelfstandig door de onderzoeker uitgevoerd. Er kan gerekend worden op de medewerking van de betrokken collega's van de kleutergroepen die aangeven dat zij blij zijn met dit onderzoek. De directeur wil ook betrokken zijn en op de hoogte gehouden worden over het onderzoek. Daarnaast worden de critical friend van de opleiding IB als zeer waardevol ervaren.

Motivatie

Het onderzoek van dit meesterstuk richt zich op de overgang van groep 2 naar groep 3. De persoonlijke voorkeur van de onderzoeker ging uit naar een onderzoek wat dicht bij haarzelf en de werksituatie ligt en dus niet alleen een probleem of vraag vanuit de werkplek. Een praktijkonderzoek start met een verlegenheidsituatie in de praktijk.⁵ Mede door dit gegeven is er nog eens kritisch gekeken naar de dagelijkse gang van zaken op basisschool Sint Christoffel en naar mogelijkheden voor een praktijkonderzoek. Hierdoor kwam de overgang van groep 2 naar groep 3 ter sprake. Dit staat dicht bij de onderzoeker en de werksituatie. Vorig schooljaar was de onderzoeker ook werkzaam in groep 1/2 net zoals momenteel het geval is. In het begin van dit schooljaar werkte zij in groep 3 op basisschool Sint Christoffel. Hierdoor heeft de onderzoeker inzicht in de leerlijnen van groep 1, 2 en 3 en de bijbehorende praktijkervaring.

Doel van het onderzoek

Het grote verschil tussen de huidige situatie en de gewenste situatie is een eenduidig beschreven beleid. De reden van dit onderzoek is dat op dit moment op basisschool Sint Christoffel een formeel beschreven beleid omtrent de overgang van groep 2 naar groep 3 ontbreekt. De auteur van dit meesterstuk wil door middel van dit onderzoek bereiken dat er op basisschool Sint Christoffel een eenduidig beleid komt met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 wat door iedere (nieuwe) leerkracht werkzaam in een kleutergroep op Sint Christoffel gehanteerd wordt. Daarbij is de wens dit alles te bereiken in samenwerking met mijn collega's van de kleutergroepen, de directeur, de intern begeleider van de onderbouw en het MT⁶ van basisschool Sint Christoffel. In hoofdstuk 1 van dit meesterstuk wordt dieper ingegaan op de aanleiding van dit onderzoek en de bijbehorende probleemstelling.

⁵ Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant

⁶ MT: Management Team

Verwachtingen

De verwachting is dat er op basis van een literatuurstudie, documentenanalyse en interviews met collega's en de directie van basisschool Sint Christoffel een beleid geschreven wordt over de overgang van groep 2 naar groep 3.

Bij de literatuurstudie ligt het accent op de schoolrijpheid van een kind, kleuterbouwverlening en de wetgeving rondom de overgang naar groep 3.

Tijdens de documentanalyse wordt er kritisch gekeken naar het beleid wat door andere basisscholen gehanteerd wordt en de bruikbaarheid van het beleid voor basisschool Sint Christoffel. Tevens wordt er bekeken of er wel sprake is van een formeel beschreven beleid met betrekking tot doubleren op basisschool Sint Christoffel. Indien er wel zo'n dergelijk beleid aanwezig is, kan er mogelijk een koppeling gemaakt worden tussen het aanwezig beleid over doublure en het nieuwe beleid over de overgang naar groep 3.

Relevantie

Iedere leerkracht van groep 2 op elke basisschool in Nederland moet ieder schooljaar beslissingen maken met betrekking tot de overgang naar groep 3 voor alle kinderen uit de klas. Dit maakt het onderzoek relevant. Het onderzoek is tevens relevant voor de onderzoeker persoonlijk. Aan het einde van dit schooljaar moet een definitieve beslissing gemaakt worden met betrekking tot de overgang naar groep 3 voor alle zestien groep 2'ers die bij de onderzoeker in de klas zitten.

Kijkend naar de realisatie van passend onderwijs is dit onderzoek ook relevant.

Met handelingsgericht werken, ook wel afgekort HGW, is basisschool Sint Christoffel vorig schooljaar gestart om passend onderwijs te realiseren. Bij HGW wordt het aanbod afgestemd op de onderwijsbehoeften van een kind. De leerkracht formuleert voor ieder kind wat het nodig heeft om een doel te bereiken. Kindkenmerken worden omgezet naar onderwijsbehoeften. Hierdoor richt de leerkracht zich meer op wat het kind nodig heeft in plaats van wat de "gebreken" zijn met het kind⁷. Passend onderwijs is op maat maken van het onderwijsaanbod en zou op 1 augustus 2012 in werking moeten treden. Voor ieder kind moet onderwijs gerealiseerd worden dat aansluit bij de mogelijkheden van het kind⁸. Scholen krijgen een zorgplicht. Dit houdt in dat de school verplicht is een kind wat extra zorg nodig heeft, een zo goed mogelijke plek in het onderwijs aan te bieden⁹. Wanneer een school niet aan kan sluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van het kind, moet er gezocht worden naar een beter onderwijsarrangement binnen het bestuur of het samenwerkingsverband. Passend onderwijs gericht op dit onderzoek houdt in dat bij de overgang van groep 2 naar groep 3 gekeken moet worden naar het individuele kind en naar wat dat kind nodig heeft om zo goed mogelijk tot ontwikkeling te komen.

⁷ Internet geraadpleegd op 27 mei, <http://www.ervaringsgerichtonderwijs.nl/downloads/congres/Aanbod%20expertisecentrum%20handelingsgericht%20werken.pdf>

⁸ Internet geraadpleegd op 27 mei, <http://www.passendonderwijs.nl/20/welkom.html>

⁹ Internet geraadpleegd op 27 mei, <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs>

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk staat de verlegenheidssituatie met de onderzoeksvraag en deelvragen beschreven. De aanleiding om het onderzoek te richten op de overgang van groep 2 naar groep 3 komt in de onderstaande verlegenheidssituatie naar voren.

1.1 Verlegenheidssituatie

De verlegenheidssituatie wordt beschreven aan de hand van een aantal speerpunten in willekeurige volgorde.

1.1.1 Het ontbreken van een formeel beschreven beleid

Op dit moment is er op basisschool Sint Christoffel geen formeel beschreven beleid aanwezig. Doordat er geen eenduidig beschreven beleid aanwezig is, kan het voorkomen dat er kleine verschillen ontstaan tussen de hantering van leerkrachten tijdens het maken van deze beslissing. De afgelopen jaren zijn er weloverwogen beslissingen gemaakt ten aanzien van de overgang naar groep 3 of het advies van kleuterbouwverlening zonder dat er een formeel beschreven beleid aanwezig was. Iedere leerkracht van de groepen 1/2 maakt beslissingen ten aanzien van mogelijke kleuterverlenging op basis van hun eigen ervaring met het maken van deze beslissing, observaties van het kind door het schooljaar heen, gesprekken met de IB'er en ouders, rapportresultaten en CITO-uitslagen. Verlengen, dat wil zeggen dat het kind nog een schooljaar in groep 2 blijft, gebeurt altijd in overleg met de IB'er. Op de schoolportal staat een document "doubleren" wat het laatst gewijzigd is in april 1998. Voorafgaand aan dit onderzoek was de directeur niet op de hoogte van het bestaan van dit document. In 1998 was er nog een andere directie op basisschool Sint Christoffel. De directeur geeft dan ook aan dat er op korte termijn kritisch gekeken moet worden naar dit document omdat het inmiddels verouderd is. In het document staat dat het team van onze school het belangrijk vindt om enige afspraken vast te leggen met betrekking tot doubleren, aangezien het voorkomt dat er problemen ontstaan indien een schooladvies niet wordt opgevolgd. Verder letterlijk overgenomen uit dit document "Indien een kind op onze school het advies krijgt om te doubleren worden de ouder(s)/verzorger(s) daarvan minimaal 8 weken vóór de zomervakantie in kennis gesteld. Over dit besluit is collegiaal overleg geweest. Tijdens de leerlingbespreking wordt hiervan melding gemaakt." In de praktijk hanteren we allen de regel dat leerkrachten een advies uitbrengen naar de ouders toe omtrent de overgang naar groep 3 maar dat de ouders uiteindelijk het laatste woord hebben. Dit houdt in dat wanneer ouders perse willen dat hun kind naar groep 3 gaat, ondanks het negatieve advies van de huidige leerkracht, dat het kind toch naar groep 3 zal gaan. Er wordt hiervan dan wel een aantekening gemaakt in het historisch overzicht van het kind. Door de jaren heen is hiervan slechts bij enkele gevallen sprake geweest. Vanuit de visie van HGW betrekken we ouders van meet af aan bij eventuele zorgen rondom het kind om verschil van mening zoveel mogelijk te voorkomen.

1.1.2 Wetgeving kleuterbouwverlening

Tot 1984 bestond de eerder genoemde KLOS-opleiding en was er sprake van de kleuterschool en de lagere school. Tot die tijd was er sprake van een zogenaamde 1 oktober-regeling. Doorstromen volgens de 1 oktober-regeling wil zeggen dat de leeftijd van het kind bepalend is bij het maken van de beslissing met betrekking tot de overgang naar groep 3. Is een kind vóór 1 oktober 6 jaar, dan kan het kind in dat kalenderjaar naar groep 3. Maar wordt het kind na 1 oktober 6 jaar, zou het kind pas het volgende schooljaar naar groep 3 mogen¹⁰. De kinderen die te maken hebben met deze 1 oktober-regeling zijn de zogenaamde “herfstkinderen”¹¹.

In 1985 werden de lagere school en de kleuterschool vervangen door de basisschool, is de KLOS-opleiding vervangen door de Pabo en verviel de 1 oktober regeling. Dit betekent dat ook kinderen die in oktober, november of december zes jaar worden, in principe doorstromen naar groep 3. Deze herfstkinderen hebben slechts anderhalf jaar kleuteronderwijs gehad. De onderzoeker ervaart dat de wetgeving rondom kleuterbouwverlening niet voor alle collega’s op basisschool Sint Christoffel helder is. Vorig schooljaar werd door de directie ter verheldering aangegeven dat alle kinderen, dus ook de herfstkinderen, overgaan naar groep 3 tenzij er zeer gegronde redenen zijn om het kind in groep 2 te houden. Daar tegenover staat dat de leerkrachten van groep 3 aangeven dat het lijkt alsof enkele kinderen uit de huidige groep 3 nog niet rijp lijken te zijn voor groep 3. Zo is basisschool Sint Christoffel zoekende hoe er in de praktijk het beste omgegaan kan worden met de wetgeving van kleuterbouwverlening. Een formeel beschreven beleid kan een uitkomst van deze zoektocht zijn. In hoofdstuk 2 van dit document staat een uitgebreide beschrijving van de wetgeving met betrekking tot kleuterbouwverlening.

1.2 Onderzoeksvraag

“Ieder onderzoek begint met het stellen van de juiste vraag.” (Kallenberg, T. et al, 2010, p. 33)

De overgang van groep 2 naar groep 3 staat tijdens dit onderzoek centraal om de huidige situatie met betrekking tot deze overgang te verbeteren met als doel een beschreven beleid zodat men op basisschool Sint Christoffel een eenduidig beleid hanteert. De onderzoeksvraag voor dit meesterstuk luidt:

Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

¹⁰ Internet geraadpleegd op 20 april, www.ouders.nl/mond2005-kleuteren2.htm

¹¹ Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

1.3 Deelvragen

Naar aanleiding van de onderzoeksvraag zijn er deelvragen opgesteld. Deze bijbehorende deelvragen staan hieronder beschreven.

1. Welke criteria hanteert men momenteel op basisschool Sint Christoffel bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?
2. Wat zegt de literatuur over de criteria met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 en de schoolrijpheid van kleuters?
3. Wat zegt de inspectie over de overgang naar groep 3 en wat betekent dit voor het beleid ten aanzien van de overgang naar groep 3 op basisschool Sint Christoffel?
4. Welke verbeteringen kunnen wij doen ten aanzien van de huidige situatie met betrekking tot de overgang naar groep 3?

Het doel in het onderzoek is om antwoord te krijgen op de geformuleerde onderzoeksvraag en deelvragen.

1.4 Hypotheses

Een hypothese is een veronderstelling die nog niet bewezen is. Een hypothese probeer je met behulp van een (praktijkgericht) onderzoek te bewijzen.

Hypothese 1

De onderzoeker verwacht dat er aan de huidige situatie op basisschool Sint Christoffel met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 nog verbetering gedaan kan worden.

Hypothese 2

De verwachting van de onderzoeker is dat de collega's in de kleutergroepen op verschillende manieren omgaan met het nemen van de definitieve beslissing omtrent de overgang van groep 2 naar groep 3.

1.5 Probleemstelling

Naar aanleiding van de beschreven verlegenheids situatie staan hieronder puntsgewijs de belangrijkste problemen waar tijdens dit onderzoek aan gewerkt wordt.

- Er is geen eenduidig beleid aanwezig op Sint Christoffel.
- De wetgeving rondom de overgang naar groep 3 is niet voor alle collega's van basisschool Sint Christoffel helder. Deze wetgeving heeft gevolgen voor het handelen van de collega's van de groepen 1/2.

Het doel van dit onderzoek is het verbeteren van de bovenstaande problemen.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk leest men welke domeinen bestudeerd zijn tijdens het literatuuronderzoek. Dit literatuuronderzoek is gericht op de onderzoeksvraag: *Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?*. Kijkend naar de deelvragen is er theorie bestudeerd over schoolrijpheid, kleuterbouwverlening en de wetgeving rondom kleuterbouwverlening.

2.1 Schoolrijpheid

Schoolrijpheid is een begrip wat op basisschool Sint Christoffel regelmatig ter sprake komt als er gesproken wordt over de ontwikkeling van kleuters en de overgang van groep 2 naar groep 3. Maar wat is schoolrijpheid nu precies volgens de literatuur? In het woordenboek¹² staat schoolrijpheid beschreven als een complex begrip ter aanduiding van het algemene ontwikkelingsniveau van een kind, vereist om met goed gevolg aan het schoolonderwijs te kunnen gaan deelnemen. Goorhuis-Brouweren Levering¹³ geven aan dat het kind bij schoolrijpheid voldoende competenties heeft ontwikkeld om te beginnen aan onder meer het gestructureerd proces van leren lezen, schrijven en rekenen. Litière¹⁴ vult hierbij aan dat ook de motorische ontwikkeling van groot belang is. Hij beschrijft schoolrijpheid de fase is waarin een kleuter rijp is om naar groep 3, voorheen de lagere school te gaan. Het kind heeft dan een bepaald ontwikkelingspeil bereikt voor diverse vaardigheden die belangrijk zijn bij het schoolse leren. De betreffende vaardigheden zijn cognitief, emotioneel, motorisch en sociaal van aard. Wanneer een kind schoolrijp is, betekent dit dat het driedelig mensbeeld in evenwicht is: denken (cognitief), kunnen (motoriek) en voelen/willen (emotioneel). Er wordt onderscheid gemaakt tussen kindfactoren en omgevingsfactoren die de schoolrijpheid bepalen. De interactie tussen kind, school, ouders en maatschappij zorgt voor schoolrijpheid.

2.1.1 Term schoolrijpheid

Litière (2008) geeft aan dat men schoolrijpheid een verkeerde term vindt. Schoolrijpheid kan betekenen dat een kind rijp is voor school vanaf groep 3. Er worden andere benamingen gebruikt in een poging duidelijker aan te geven wat er bedoeld wordt. Een voorbeeld hiervan is leerrijpheid. Deze term suggereert dat er in de kleutergroepen niet geleerd wordt. De term leerbereidheid zou aangeven dat kinderen op een bepaald moment bereid zijn om te leren en dat kleuters nog niet bereid zijn om te leren. Gezien het feit dat andere benamingen ook voor discussie vatbaar zijn, spreekt men daarom gewoon van schoolrijpheid ervan uitgaande dat iedereen deze term kent.

¹² Internet geraadpleegd op 17 april, www.woorden-boek.nl

¹³ Goorhuis-Brouwer, S. en Levering, B. (2006). *Dolgedraaid*. Amsterdam: SWP

¹⁴ Litière, M. (2008). *Juf, mag ik overvaren*. Tielt, België: Lannoo

2.1.2 Kenmerken schoolrijpheid

Goorhuis-Brouweren Levering (2006) beschrijven in hun boek kenmerken van schoolrijpheid. Een schoolrijp kind is trots op zichzelf en staat concreet in de wereld. Het kind kan een logisch opgebouwd en verstaanbaar verhaal vertellen.

Er is beheersing over de grove en fijne motoriek en het kind kan de wereld los van zichzelf beschouwen en analyseren. Een schoolrijpkind kan aandachtig met een werkje bezig zijn gedurende zo'n 20 minuten en kan aandachtig luisteren naar instructies. Daarnaast kan het zich aan regels houden en in een groep functioneren. Litière (2008) benadrukt dat een kind wel schoolrijp kan zijn als bepaalde voorwaarden nog niet helemaal zijn vervuld. In groep 3 kan nog aan de verschillende voorwaarden voor schoolrijpheid gewerkt worden. De intelligentie en motoriek worden benoemd als absolute basisvoorwaarde. Een kind heeft de nodige cognitieve bagage nodig om te kunnen leren.

2.1.3 Basisfuncties schoolrijpheid

De basisfuncties waaruit schoolrijpheid bestaat, zijn lichamelijke rijpheid, motorische ontwikkeling, ontwikkeling van de voorkeurshand, oriëntatie in de tijd en ruimte en visuele en auditieve waarneming. Ook het geheugen, de taalbeheersing, rijpheid voor lezen en rekenen en sociale ontwikkeling horen hierbij.

2.1.4 Andere factoren

Andere factoren die minstens even belangrijk zijn voor een succesvolle overstap naar groep 3 zijn zelfvertrouwen, aanpassingsvermogen, zelfstandigheid, aandachts- en concentratievermogen, gestructureerd werken en prestatiemotivatie. In feite moet dus de totale persoonlijkheidsontwikkeling van het kind klaar zijn om te leren en hij moet ook zelf willen leren. Is het kind niet gemotiveerd, is hij niet taakgericht of volhardend, dan bestaat de kans dat hij niet echt openstaat voor het aanleren van vaardigheden zoals lezen en rekenen. Hij wil nog spelen, is nog niet rijp, is met zijn gedachten ergens anders. Een kleuter kan dus functierijp zijn en toch niet schoolrijp.

Op basis van het artikel van van der Heijden¹⁵ worden in paragraaf 2.2, 2.2.1 en 2.2.2 uitspraken gedaan.

2.2 Kleuterbouwverlening

Het fenomeen kleuterbouwverlening heeft altijd gespeeld. Voorheen hanteerde men het begrip “schoolrijpheid” hiervoor. Uit onderzoek blijkt dat bij ongeveer 10 procent sprake is van kleuterbouwverlening. Jongens blijven vaker langer in groep 2 in vergelijking met meisjes. Ook kinderen uit achterstandsgroepen komen eerder in aanmerking voor kleuterbouwverlening. De sociaal-emotionele ontwikkeling geeft vaak de doorslag voor het verlengen. Het sociale gedrag, zelfvertrouwen en welbevinden is onder gemiddeld. De werkhouding blijft achter op klasgenoten. De cognitieve capaciteiten zijn lager en kinderen scoren niet goed op de toetsen.

2.2.1 Nadelen van kleuterbouwverlening

Er zijn slechts tijdelijk positieve effecten waarneembaar op de onderwijsprestaties. Verder op de basisschool verdwijnt de voorsprong die ze aanvankelijk opbouwden door kleuterbouwverlening. Er is sprake van een kortetermijnwinsteffect maar op langere termijn eindigen ze op hetzelfde prestatieniveau op vergelijkbare kinderen die geen kleuterbouwverlening gehad hebben. Van der Heijden (2009) concludeert dat het aanbeveling verdient terughoudender te zijn bij het besluiten tot kleuterbouwverlening. Nieuwsgierig zijn, emotioneel vrij zijn en zelfvertrouwen hebben zijn de basis om te ontwikkelen en leren. Juist deze drie onderdelen van de persoonsontwikkeling lopen vaak een deuk op bij kleuterbouwverlening. Bij kleuterbouwverlening staan de beperkingen van kinderen centraal. Dit wordt een “fix a kid-model” genoemd. Het kind moet zich aanpassen aan de school door extra hulp of kleuterbouwverlening. Het tegengestelde geval is het “fix a school-model” waarin het onderwijs aangepast wordt aan het kind. Het fasenonderwijs hanteert bijvoorbeeld in februari ook een doorstroom naar groep 3. Koning¹⁶ benadrukt dat de kleuterbouwverlening functioneel moet zijn. De beginsituatie waarin het niveau van het kind aangegeven wordt moet vastgelegd worden en er moet aangegeven worden hoe de ontwikkeling verder gestimuleerd gaat worden tijdens kleuterbouwverlening.

2.2.2 Risico's te snelle overgang

Ontwikkelingspsycholoog Vervaeke¹⁷ uit zijn zorgen over een te snelle overgang. Hij waarschuwt scholen en ouders voor een te snelle overgang. Kleuters zouden te weinig spelen op school en beginnen te vroeg met lezen, schrijven en rekenen.

¹⁵ Heijden, A. Van der. (2009). Kleuterbouwverlening. Een blijvend dilemma? *Het jonge kind*, april 2009, p. 4-7

¹⁶ Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

¹⁷ Internet geraadpleegd op 3 april, www.ad.nl/ad/nl/1012/Binnenland/article/detail/331789/2009/04/15/lsquo-Kleuters-op-school-opgejaagd-rsquo.dhtml

Vervaeet (2009) vindt dat kleuters vaak te snel naar groep 3 gaan en zo meer kans lopen op ontwikkelingsachterstanden. Als kinderen iets moeten doen wat boven hun krachten uitsteekt, verliezen ze de interesse en het bevordert faalangst. Het kind moet op de tenen lopen en vervolgens gaan schoolprestaties achteruit.

De PO-raad¹⁸ en directeuren erkennen dat een snelle overgang soms niet goed uitpakt, maar vinden leerkrachten ervaren genoeg om een juiste beslissing te maken.

2.3 Wetgeving kleuterbouwverlening

De onderwijsinspectie¹⁹ geeft informatie over het beleid van de school ten aanzien van welke leerlingen overgaan van groep twee naar groep drie. De overgang van een kind heeft te maken met de ontwikkeling die de leerling heeft doorgemaakt en niet meer zozeer met de leeftijd van een kind te maken. De school moet met name kijken naar de werkhouding en de cognitieve ontwikkeling van de leerling. Het besluit moet gebaseerd zijn op observaties, toetsen, de concentratie/spanningsboog. Er moet een gesprek plaatsvinden met de IB'er. Veel scholen hanteren wel een leeftijdsgrens voor de overgang naar groep 3, namelijk de eerder genoemde 1 oktober-regeling. Volgens die regeling moest een kleuter vóór 1 oktober zes jaar zijn om naar de lagere school (nu groep drie) te kunnen gaan. In 1985 zijn de kleuterschool en de lagere school samengevoegd tot de basisschool en sindsdien is de teldatum van 1 oktober afgeschaft. De onderwijsinspectie heeft zelf de 1 oktobergrens min of meer verlegd naar 1 januari, want volgens Vervaeet (2009) beschouwt de inspectie herfstleerlingen die op hun zesde jaar in groep 2 zitten als zittenblijvers. De inspectie stelt de school de vraag of per individuele leerling gekeken wordt naar de overgang naar groep drie, los van de geboortedatum van het kind. De inspectie van onderwijs acht het van groot belang dat kinderen een ononderbroken leerlijn volgen in acht jaar onderwijs. Elke school moet dit bevorderen. Het percentage kleuterbouwverlenging is te hoog wanneer het boven de twaalf procent ligt. In het inspectierapport wordt dan vermeld dat de school afwijkt van het landelijke beeld. Dit is voor de school een aandachtspunt. Een te hoog percentage kleuterbouwverlenging is des te relevanter als de school geen beleid voert ten aanzien van de doorstroming van groep 2 naar 3. In dat geval spreekt de inspectie de school erop aan dat beleid ontbreekt. Van scholen wordt verwacht dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven²⁰. Uit het artikel van Koning (2011) blijkt dat het advies van de school bindend is. De school heeft namelijk naast de verantwoordelijkheid voor het welbevinden van het kind ook de verantwoordelijkheid voor de klasgenoten die leiden indien een kind wat niet thuis hoort in groep 3 daar toch zit en veel individuele aandacht moet krijgen.

¹⁸ Primair Onderwijs-raad

¹⁹ Internet geraadpleegd op 17 april, www.onderwijsinspectie.nl

²⁰ Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk is beschreven hoe het onderzoek opgebouwd is en welke onderzoeksinstrumenten er gebruikt worden tijdens het onderzoek.

3.1 Start van het onderzoek

Een praktijkonderzoek komt voort uit een verlegenheidssituatie aldus Harinck (2007). De overgang van groep 2 naar groep 3 wordt onderzocht omdat de onderzoeker de huidige situatie met betrekking tot deze overgang wil verbeteren met als doel een beschreven beleid zodat we op basisschool Sint Christoffel een eenduidig beleid hanteren. Op het moment dat deze verlegenheidssituatie helder was, kon gestart worden met het opstellen van een onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen. Kallenbert et al geven aan dat ieder onderzoek begint met het stellen van de juiste vraag. Harinck beschrijft criteria waaraan een goede onderzoeksvraag voldoet. De vraag moet passen bij de uitkomsten die je met het praktijkonderzoek nastreeft en het moet een concrete, onderzoekbare vraag zijn zonder oordeel of deel van een antwoord.

3.1.1 De onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag voor dit meesterstuk luidt als volgt:

Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

1. Welke criteria hanteert men momenteel op basisschool Sint Christoffel bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?
2. Wat zegt de literatuur over de criteria met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 en de schoolrijpheid van kleuters?
3. Wat zegt de inspectie over de overgang naar groep 3 en wat betekent dit voor het beleid ten aanzien van de overgang naar groep 3 op basisschool Sint Christoffel?
4. Welke verbeteringen kunnen wij doen ten aanzien van de huidige situatie met betrekking tot de overgang naar groep 3?

3.2 Type onderzoek

Dit onderzoek betreft een onderzoek op mesoniveau. Dit houdt in dat het een onderzoek is op schoolniveau. Het onderzoek heeft voornamelijk een kwalitatief voorschrijvend doel. De onderzoeker doet kennis op om aan te tonen hoe de huidige situatie op een correcte manier aangepast kan worden.

In dit onderzoek draait het om het schrijven van een beleid met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3.

3.3 Onderzoeksgroep

De betrokkenen uit de praktijksituatie zijn naast ondergetekende, de collega's van de kleuterbouw en groepen 3 van basisschool Sint Christoffel. Daarnaast is de directie en de IB'er van de onderbouw betrokken bij het onderzoek. Dit onderzoek kon niet plaatsvinden zonder de kinderen uit de bovengenoemde groepen en hun ouders.

3.4 Triangulatie

Voor validiteit wordt gezorgd door gebruik te maken van triangulatie. Triangulatie betekent het gebruik van meerdere invalshoeken of meerdere gegevensbronnen om de validiteit van het onderzoek te vergroten. In dit onderzoek wordt naar antwoorden gezocht door middel van documentanalyse, literatuuronderzoek en open interviews. In een praktijkonderzoek gaat het niet altijd om eenduidige vaststaande zaken maar het gaat juist vaak om de percepties van verschillende bronnen, de betekenisgeving.²¹ In dit praktijkonderzoek gaat de informatie niet allemaal over eenduidige vaststaande zaken.

3.5 Ethiek

Bij de uitvoering van een praktijkonderzoek en doen van de bijbehorende verslaglegging heeft de onderzoeker te maken met ethische zaken. Het onderzoek is zorgvuldig uitgevoerd. Voorafgaand aan het onderzoek zijn de directie en andere direct betrokkenen zoals deze genoemd zijn in paragraaf 3.3 ingelicht over het doel van het onderzoek. Alle gegevens zijn geanonimiseerd opgenomen in het onderzoek. Alleen de naam van de basisschool wordt genoemd. De onderzoeker heeft zich gehouden aan de criteria die Fontys hanteert van Rob Boerman, juni 2008. Het onderzoek is tijdens een tiental bijeenkomsten besproken met de critical friends en begeleidende docent.

3.6 Onderzoeksinstrumenten

Bij dit onderzoek wordt de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen beantwoord vanuit informatie uit een literatuurstudie, documentanalyse en door informatie verkregen uit de praktijk. De verwachting is dat er op basis van een literatuurstudie, documentenanalyse en interviews met collega's en de directie van basisschool Sint Christoffel een beleid geschreven wordt over de overgang van groep 2 naar groep 3.

²¹ Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant

3.6.1 Literatuuronderzoek

Volgens Kallenberg et al (2007)²² stelt men met een literatuuronderzoek vast wat er al bekend is over het onderzoeksonderwerp.

Bij deze literatuurstudie ligt het accent op de schoolrijpheid van een kind, kleuterbouwverlening en de wetgeving rondom de overgang naar groep 3.

Door middel van een literatuuronderzoek wil de onderzoeker de onderstaande deelvragen beantwoorden.

- Wat zegt de literatuur over de criteria met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 en de schoolrijpheid van kleuters?
- Wat zegt de inspectie over de overgang naar groep 3 en wat betekent dit voor het beleid ten aanzien van de overgang naar groep 3 op basisschool Sint Christoffel?
- Welke verbeteringen kunnen wij doen ten aanzien van de huidige situatie met betrekking tot de overgang naar groep 3?

3.6.2 Documentanalyse

Bij de documentanalyse wordt er kritisch gekeken naar het beleid wat door andere basisscholen gehanteerd wordt en de bruikbaarheid van het beleid voor basisschool Sint Christoffel. De wetgeving en de visie van de inspectie wordt onder de loep genomen. Tevens wordt er gekeken naar de documenten die op basisschool Sint Christoffel aanwezig zijn met betrekking tot de overgang naar groep 3.

De documentenanalyse wordt gebruikt om de onderstaande deelvragen te beantwoorden:

- Welke criteria hanteert men momenteel op basisschool Sint Christoffel bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

3.6.3 Open interview

Het open interview is bedoeld om niet kwantitatief meetbare informatie ten aanzien van meningen en opvattingen van mensen te verkrijgen. Een open interview is een veelgebruikt onderzoeksmiddel²³.

Tijdens dit onderzoek wordt een open interview gebruikt om de onderstaande deelvraag te beantwoorden.

- Welke criteria hanteert men momenteel op basisschool Sint Christoffel bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?
- Welke verbeteringen kunnen wij doen ten aanzien van de huidige situatie met betrekking tot de overgang naar groep 3?

²² Kallenberg, T. et al, (2010), *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

²³ Kallenberg, T. et al, (2010), *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

3.7 Verwerking van de onderzoeksgegevens

De onderzoeksgegevens die verzameld worden door middel van dit praktijkonderzoek zijn kwalitatieve gegevens. Dit houdt in dat het gaat om ongestructureerde gegevens zoals uitspraken van mensen, geschreven woorden of notities van observaties²⁴. In tegenstelling tot kwantitatieve gegevens waarbij het draait om meetbare gegevens, zijn kwalitatieve niet zo gemakkelijk te verwerken. Om de verzamelde onderzoeksgegevens zo overzichtelijk mogelijk te verwerken, wordt de verwerkingsmogelijkheid van “de geordende schoenendoos” toegepast. Hierbij worden de onderzoeksgegevens geordend en gestructureerd in rubrieken. In hoofdstuk 4 worden de verzamelde onderzoeksgegevens vermeld.

²⁴ Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant

Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeker de data-analyse en bijbehorende resultaten. Ook worden antwoorden op de onderzoeksvraag en deelvragen geformuleerd. Per paragraaf zal de belangrijkste conclusie geformuleerd worden.

De onderzoeksvraag voor dit meesterstuk luidt: *Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?*

De beantwoording van deze onderzoeksvraag wordt in hoofdstuk 5 gedaan.

Door middel van interviews met de directie, IB'er en de collega's van de groepen 1/2 en 3 heeft de onderzoeker deels antwoorden gekregen op de deelvragen. De uitwerkingen van de interviews zijn als bijlage 2 tot en met 5 toegevoegd. Daar is een theoretische verantwoording en documentanalyse aan gekoppeld om het resultaat, het beleid voor basisschool Sint Christoffel over de overgang van groep 2 naar groep 3 valide te maken. De deelvragen van dit meesterstuk worden gebruikt als rubrieken om de verzamelde data als een "geordende schoenendoos"²⁵ te verwerken.

4.1 Beantwoording deelvraag 1

Welke criteria hanteert men momenteel op basisschool Sint Christoffel bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

De antwoorden van de collega's van de groepen 1/2 laten zien dat zij beslissingen ten aanzien van mogelijke kleuterverlenging maken op basis van hun eigen ervaring met het maken van deze beslissing, observaties van het kind door het schooljaar heen, gesprekken met de IB'er en ouders, rapportresultaten en CITO-uitslagen.

De collega's kijken kritisch naar de sociaal-emotionele kant van een kind, het gedrag wat het kind laat zien, in combinatie met de taakgerichtheid en werkhouding van het kind. Ook de cognitieve vaardigheden en CITO-uitslagen van het kind spelen een rol. Er is 1 collega die een beslisserslijst gebruikt bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang naar groep 3. Deze beslisserslijst is toegevoegd als bijlage 1. Uit de literatuur blijkt dat de sociaal-emotionele ontwikkeling vaak de doorslag geeft voor het verlengen. De IB'er vult aan dat een kind van groep 2 enige tijd zelfstandig kunnen werken. Dit kan om te beginnen ongeveer 5 minuten zijn, maar met potentie tot groei. Het kind moet voldoende zelfstandig zijn, vrij snel klassenafspraken kunnen oppikken en een kind moet aan de minimumdoelen met betrekking tot letter- en cijferkennis voldoen. Een CITO-score van C,D of E kan ook een aanwijzing zijn dat een kind onvoldoende kennis heeft om naar groep 3 te gaan.

4.1.1 Conclusie deelvraag 1

De collega's kijken momenteel kritisch naar de sociaal-emotionele kant van een kind, het gedrag van het kind, in combinatie met de taakgerichtheid en werkhouding van het kind. Ook de cognitieve vaardigheden en CITO-uitslagen van het kind spelen een rol bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang naar groep 3.

²⁵ Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant

4.2 Beantwoording deelvraag 2

Wat zegt de literatuur over de criteria met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 en de schoolrijpheid van kleuters?

Een kind kan wel schoolrijp kan zijn als bepaalde voorwaarden nog niet helemaal zijn vervuld. In groep 3 kan nog aan de verschillende voorwaarden voor schoolrijpheid gewerkt worden. De intelligentie en motoriek worden benoemd als absolute basisvoorwaarde. Een kind heeft de nodige cognitieve bagage nodig om te kunnen leren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kindfactoren en omgevingsfactoren die de schoolrijpheid bepalen. Een schoolrijp kind is trots op zichzelf en staat concreet in de wereld. Het kan een logisch opgebouwd en verstaanbaar verhaal vertellen. Er is beheersing over de grove en fijne motoriek en het kind kan de wereld los van zichzelf beschouwen en analyseren. Een schoolrijpkind kan aandachtig met een werkje bezig zijn gedurende zo'n 20 minuten en kan aandachtig luisteren naar instructies. Daarnaast kan het zich aan regels houden en in een groep functioneren. De basisfuncties waaruit schoolrijpheid bestaat, zijn lichamelijke rijpheid, motorische ontwikkeling, ontwikkeling van de voorkeurshand, oriëntatie in de tijd en ruimte en visuele en auditieve waarneming. Ook het geheugen, de taalbeheersing, rijpheid voor lezen en rekenen en sociale ontwikkeling horen hierbij. Factoren die belangrijk zijn voor een succesvolle overstap naar groep 3 zijn zelfvertrouwen, aanpassingsvermogen, zelfstandigheid, aandachts- en concentratievermogen, gestructureerd werken en prestatiemotivatie.

4.2.1 Conclusie deelvraag 2

Een schoolrijpkind heeft cognitief, emotioneel, motorisch en sociaal een bepaald ontwikkelingspeil bereikt die nodig zijn om te beginnen aan het gestructureerd proces van leren lezen, schrijven en rekenen. De intelligentie en motoriek zijn absolute basisvoorwaarde.

4.3 Beantwoording deelvraag 3

Wat zegt de inspectie over de overgang naar groep 3 en wat betekent dit voor het beleid ten aanzien van de overgang naar groep 3 op basisschool Sint Christoffel?

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat veel scholen wel een leeftijdsgrens hanteren voor de overgang naar groep 3 maar de overgang van een leerling heeft niet meer zozeer met de leeftijd van een kind te maken. De school moet met name kijken naar de werkhouding en de cognitieve ontwikkeling van de leerling. Het besluit moet gebaseerd zijn op observaties, toetsen, de concentratie/spanningsboog. Er moet een gesprek plaatsvinden met de IB'er. De inspectie stelt de school de vraag of per individuele leerling de overgang naar groep drie bekeken wordt, los van de geboortedatum. Elke school moet bevorderen dat de verblijfsduur van een leerling in het basisonderwijs acht aaneengesloten jaren bedraagt. Het percentage kleuterbouwverlenging is te hoog wanneer het boven de twaalf procent ligt. In het inspectierapport wordt dan vermeld dat de school afwijkt van het landelijke beeld. Dit is voor de school een aandachtspunt.

Een te hoog percentage kleuterbouwverlenging is des te relevanter als de school geen beleid voert ten aanzien van de doorstroming van groep 2 naar 3. In dat geval spreekt de inspectie de school erop aan dat beleid ontbreekt. Hieruit blijkt dat basisschool Sint Christoffel momenteel aangesproken kan worden door de inspectie wegens het ontbreken van een formeel beschreven beleid ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3. De inspectie verwacht van scholen dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven.

4.3.1 Conclusie deelvraag 3

De inspectie verwacht van scholen dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven. Basisschool Sint Christoffel kan momenteel aangesproken kan worden door de inspectie wegens het ontbreken van een formeel beschreven beleid ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3.

4.4 Beantwoording deelvraag 4

Welke verbeteringen kunnen wij doen ten aanzien van de huidige situatie met betrekking tot de overgang naar groep 3?

Uit het open interview met de directie blijkt dat er een duidelijk document moet komen waarin beschreven staat waaraan een kind moet voldoen om het onderwijs in groep 3 te volgen. Hierbij zijn zelfredzaamheid en zelfstandigheid belangrijke pijlers. Ook moet het kind om kunnen gaan met uitgestelde aandacht. Dit komt overeen met informatie uit het literatuuronderzoek. De inspectie spreekt de school erop aan indien deze geen beleid voert ten aanzien van de doorstroming van groep 2 naar 3. Van scholen wordt door de inspectie verwacht dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven. De directie vindt het belangrijk dat kleuters tot het laatste moment worden geprikkeld door de leerkracht om zo tot ontwikkeling te komen. De leerkracht moet goed observeren wat de aangeboden prikkels als effect hebben. Ontwikkelt een kind zich niet nadat er zowel pro-actief (vooraf) als remediërend (achteraf) te werk is gegaan, dan is dit ook een factor die mee kan spelen. De directie benoemt het schrijven van een plan van aanpak voor de kinderen waarover getwijfeld wordt of zij verlengen of naar groep 3 gaan. Er wordt beschreven welke stappen het kind nog moet maken om naar groep 3 te gaan en binnen welke periode het kind deze doelen bereikt moet hebben. Dit plan van aanpak wordt besproken met ouders en de IB'er. De IB'er moet hierin volgens de directie een kritisch houding aannemen. De onderzoeker interpreteert het schrijven van zo'n plan van aanpak als een verbetering van de huidige situatie. De verwachting is dat zo'n plan van aanpak meer houvast geeft en concreet maakt aan de ouders wat wij op Sint Christoffel verlangen van kinderen die naar groep 3 gaan. Indien de school besluit dat het kind moet verlengen, moet er sprake zijn van functionele kleuterbouwverlenging.

Koning²⁶ geeft aan dat de beginsituatie met het niveau van het kind vastgelegd moet worden en er moet aangegeven worden hoe de ontwikkeling verder gestimuleerd gaat worden tijdens kleuterbouwverlenging. Dit wil de onderzoeker ook mee nemen als verbetering van de huidige situatie.

De antwoorden van de directie laten zien dat de leerkracht van groep 3 moet meer betrokken worden bij de “twijfelgevallen”. De IB’er geeft aan dat bij kleuterbouwverlenging altijd vooraf duidelijk zijn voor ouders en leerkracht wat de opbrengst van de kleuterbouwverlenging moet zijn en wat het kind nodig heeft om deze doelen te bereiken. Dit komt overeen met wat Koning (2011) in zijn artikel benadrukt, namelijk dat de kleuterbouwverlenging functioneel moet zijn. De beginsituatie waarin het niveau van het kind aangegeven wordt moet vastgelegd worden en er moet volgens Koning (2011) aangegeven worden hoe de ontwikkeling verder gestimuleerd gaat worden tijdens kleuterbouwverlenging.

De IB’er geeft aan dat in de kleuterbouw nog meer richting groep 3 gewerkt moet worden. Een goede kleuter mag best gestimuleerd worden tot lezen en een kleuter die niet uit zichzelf begint met letters, mag best pre-teaching krijgen. Bij pre-teaching maakt de leerling al vooraf kennis met de lesstof zodat deze gemakkelijk opgepikt wordt door de leerling wanneer de lesstof klassikaal aangeboden wordt. Hiermee wordt de kans van slagen in groep 3 verhoogd. Juist de zwakke kinderen in groep 2 zouden volgens de IB’er pre-teaching voor groep 3 moeten krijgen. Dan is kleuterbouwverlenging voor sommige kinderen niet meer nodig.

Uit het interview met de leerkrachten van groep 3 blijkt dat er in de kleutergroepen meer aandacht besteed moet worden aan de werk- en luisterhouding, concentratie en omgaan met uitgestelde aandacht. Er zitten momenteel kinderen in groep 3 die jong gedrag vertonen, weinig verantwoordelijkheidsgevoel tonen en een zwakke fijne motoriek hebben.

4.4.1 Conclusie deelvraag 4

Er moet een duidelijk document komen waarin beschreven staat waaraan een kind moet voldoen om het onderwijs in groep 3 te volgen. Er ontbreekt in de huidige situatie een plan van aanpak voor de kinderen waarover getwijfeld wordt of zij verlengen of naar groep 3 gaan. Indien de school besluit dat het kind moet verlengen, moet er sprake zijn van functionele kleuterbouwverlenging.

²⁶ Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk kijkt de onderzoeker met een verstandige blik naar de data en komt zo tot interpretaties en conclusies. Tevens worden aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek gedaan.

5.1 Conclusies

De collega's kijken momenteel kritisch naar de sociaal-emotionele kant van een kind, het gedrag van het kind, in combinatie met de taakgerichtheid en werkhouding van het kind. Ook de cognitieve vaardigheden en CITO-uitslagen van het kind spelen een rol bij het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang naar groep 3. Een schoolrijpkind heeft cognitief, emotioneel, motorisch en sociaal een bepaald ontwikkelingspeil bereikt die nodig zijn om te beginnen aan het gestructureerd proces van leren lezen, schrijven en rekenen. De intelligentie en motoriek zijn absolute basisvoorwaarde.

Op het rapport van basisschool Sint Christoffel wordt er beoordeeld welke onderdelen van schoolrijpheid de kleuter al beheerst. Voor dit onderzoek was het in ieder geval voor de onderzoeker niet duidelijk dat deze onderdelen van het rapport overeenkwamen met de criteria van schoolrijpheid. Door middel van een kindgedeelte in het rapport wordt gekeken of het kind trots is op zichzelf. Het kindgedeelte wordt door het kind zelf ingevuld. Er wordt door de leerkracht beoordeeld of het kind een logisch opgebouwd en verstaanbaar verhaal kan vertellen. Ook de beheersing over de grove en fijne motoriek, de concentratie en het aandachtig kunnen luisteren naar instructies, verhalen en andere kinderen wordt beoordeeld. Daarnaast wordt gekeken of het kind zich aan regels kan houden. Deze criteria werden eerder in dit meesterstuk genoemd bij de kenmerken van een schoolrijpkind. Enkele factoren die genoemd zijn als belang voor een succesvolle overstap naar groep 3, namelijk zelfvertrouwen, taakgerichtheid, zelfstandigheid en prestatiemotivatie worden ook op het rapport ingevuld. Hieruit concludeert de onderzoeker dat het huidige rapport voor kleuters wat gehanteerd wordt op basisschool Sint Christoffel goed gebruikt kan worden om de schoolrijpheid van het kind te beoordelen.

Een kind kan wel schoolrijp kan zijn als bepaalde voorwaarden nog niet helemaal zijn vervuld. In groep 3 kan nog aan de verschillende voorwaarden voor schoolrijpheid gewerkt worden. De intelligentie en motoriek worden benoemd als absolute basisvoorwaarde. De overgang van een kind heeft te maken met de ontwikkeling die de leerling heeft doorgemaakt en niet meer zozeer met de leeftijd van een kind te maken.

De inspectie verwacht van scholen dat zij argumenten hebben wanneer zij leerlingen in de leerjaren 1 en 2 een verlengde kleuterperiode geven. Basisschool Sint Christoffel kan momenteel aangesproken worden door de inspectie wegens het ontbreken van een formeel beschreven beleid ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3.

In het document *doublure* staat dat het team van basisschool Sint Christoffel het belangrijk vindt om enige afspraken vast te leggen met betrekking tot doubleren, aangezien het voorkomt dat er problemen ontstaan indien een schooladvies niet wordt opgevolgd. HGW gaat uit van een goede relatie met ouders en ziet de ouders als ervaringsdeskundigen. Uit de literatuur is gebleken dat het laatste woord bij de school ligt, in tegenstelling tot wat er nu toegepast wordt op basisschool Sint Christoffel. Daar dacht men voor dit onderzoek dat de ouders uiteindelijk het laatste woord hadden. Er werd gedacht om ouders in de toekomst te laten tekenen wanneer zij het niet eens zijn met de beslissing en tot kiezen voor kleuterbouwverlening of juist naar groep 3 tegen het advies van de leerkracht in. Deze maatregel is volgens de wetgeving rondom kleuterbouwverlening overbodig.

In de schoolgids en het schoolplan moet volgens de onderzoeker een vermelding gemaakt worden dat het advies van school altijd bindend is zodat dit ook bekend is bij ouders en andere betrokkenen.

Er moet een duidelijk document komen waarin beschreven staat waaraan een kind moet voldoen om het onderwijs in groep 3 te volgen. Er ontbreekt in de huidige situatie een plan van aanpak voor de kinderen waarover getwijfeld wordt of zij verlengen of naar groep 3 gaan. Indien de school besluit dat het kind moet verlengen, moet er sprake zijn van functionele kleuterbouwverlening. Het niveau van het kind wordt hierin vastgelegd en er moet aangegeven worden hoe de ontwikkeling verder gestimuleerd gaat worden tijdens kleuterbouwverlenging.

5.2 Hypotheses

Met behulp van dit praktijkgerichte onderzoek heeft de onderzoeker geprobeerd de vooraf geformuleerde hypothesen te bewijzen.

Hypothese 1

De onderzoeker verwacht dat er aan de huidige situatie op basisschool Sint Christoffel met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 nog verbetering gedaan kan worden.

Uit het onderzoek is gebleken dat er inderdaad nog verbetering gedaan kan worden. Deze verbeteringen zijn in de aanbeveling geformuleerd.

Hypothese 2

De verwachting van de onderzoeker is dat de collega's in de kleutergroepen op verschillende manieren omgaan met het nemen van de definitieve beslissing omtrent de overgang van groep 2 naar groep 3.

Uit het onderzoek is gebleken dat de collega's van de groepen 1/2 op basis van dezelfde gegevens beslissingen maken ten aanzien van de overgang naar groep 3. In grote lijnen komt de wijze waarop deze beslissing gemaakt wordt wel overeen. Toch zijn er ook kleine verschillen gebleken zoals de collega die de beslisserslijst uit bijlage 1 hanteert. Bovendien wordt de beslissing voornamelijk gemaakt op basis van observaties van de leerkracht en hierin blijft altijd een subjectief aspect spelen.

5.3 Beantwoording onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag van dit meesterstuk luidt: *Welk beleid is wenselijk op basisschool Sint Christoffel ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?*

De onderzoeker, Evelien Rijkers is op dit moment (nog) niet in staat om naar aanleiding van dit onderzoek een valide en volledig antwoord op de onderzoeksvraag te formuleren. De onderzoeker heeft haar kennis en professionaliteit vergroot, waardoor nu aanbevelingen en suggesties voor vervolgstappen gegeven kunnen worden voor het schrijven van een beleid ten aanzien van de overgang naar groep 3.

5.4 Aanbevelingen

De onderzoeker is van mening dat er een tijdspad uitgezet moet worden met betrekking tot de overgang naar groep 3 en/of kleuterbouwverlening. Voor een bepaalde tijd moet de leerkracht de "twijfelgevallen" ook doorspreken met de IB'er. De IB'er, bij de stichting SKOZOK vanaf schooljaar 2011-2012 kwaliteitsondersteuner genoemd, neemt een kritische houding aan en blijft betrokken bij het traject wat dan volgt. De leerkrachten van groep 3 kunnen door de leerkracht van groep 1/2 betrokken worden bij het overleg. Rond het tweede rapport wordt door de leerkracht aangegeven bij de ouders of er gedacht wordt aan kleuterbouwverlening. Er wordt vastgelegd welke stappen het kind nog moet maken om naar groep 3 te gaan en binnen welke periode het kind deze doelen bereikt moet hebben. Dit plan van aanpak wordt besproken met zowel de ouders als de IB'er. Indien een kind het definitieve advies krijgt om te verlengen/doubleren worden de ouder(s)/verzorger(s) daarvan minimaal een x-aantal weken vóór de zomervakantie in kennis gesteld. Er moet in een plan van aanpak beschreven worden hoe de leerkracht de ontwikkeling van het kind wat verlengd gaat stimuleren.

De onderzoeker adviseert basisschool Sint Christoffel om Pravoo-beslissingsbladen of het groep-3-rijpingsprotocol, beiden uitgegeven door het Pravoo-instituut in Daarle aan te schaffen²⁷. Hierdoor wordt het maken van de beslissing ten aanzien van de overgang naar groep 3 gemakkelijker voor de leerkracht, minder subjectief en meer eenduidig binnen alle kleutergroepen.

5.5 Vervolgstappen

De leerkrachten van in ieder geval de groepen 1,2 en 3 en de directie en IB'ers zouden dit onderzoek en eventueel de literatuur die opgenomen is in de literatuurlijst moeten lezen om zo meer op de hoogte te zijn van de informatie uit de literatuur. Door kennis te nemen van dit onderzoek kunnen we op basisschool Sint Christoffel komen tot een eenduidige aanpak met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3. De onderzoeker is van mening dat de collega's van de groepen 1/2 voornamelijk uitspraken hebben gedaan tijdens het interview op basis van eigen ervaringen maar hebben zij te weinig informatie gelezen om hun mening te valideren. De aanbevelingen en vervolgstappen zullen door de onderzoeker gepresenteerd worden aan de directie van basisschool Sint Christoffel. Vanuit daar kunnen dan ook daadwerkelijk vervolgstappen ondernomen worden om toch tot een formeel beschreven beleid te komen met betrekking tot de overgang naar groep 3.

De onderzoeker is van mening dat passend onderwijs beter aansluit bij de visie en werkwijze van basisschool Sint Christoffel dan inclusief onderwijs. Over passend onderwijs doet de onderzoeker uitspraken in de inleiding van dit meesterstuk. Inclusief onderwijs gaat namelijk nog een stap verder. Inclusief onderwijs houdt in dat alle kinderen op de basisschool blijven, ongeacht de achtergrond of beperking van het kind. Deze kinderen functioneren in heterogene groepen. Het onderwijsprogramma wordt voor alle kinderen afgestemd op hun eigen mogelijkheden. Van alle leerlingen zal dan slechts tussen de 1,5 en 2% speciaal onderwijs op een speciale school volgen²⁸.

Op basisschool Sint Christoffel zijn in principe alle kinderen welkom en willen wij van het idee af dat kinderen met een speciale onderwijsbehoefte naar het speciaal onderwijs moeten. Echter blijft men wel kritisch kijken naar wat basisschool Sint Christoffel kan bieden en of dit kan matchen met wat het kind nodig heeft. Momenteel is het team van Sint Christoffel op weg naar passend onderwijs. Maar voor de realisatie van inclusief onderwijs heeft het team nog een lange weg te gaan.

²⁷ Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

²⁸ Internet geraadpleegd op 27 mei, <http://www.inclusiefonderwijs.com>

Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek

In dit hoofdstuk evalueert de onderzoeker het praktijkonderzoek. Zowel positieve als negatieve ervaringen worden met de lezer gedeeld.

6.1 Reflectie op het onderzoeksproces

Auteur Kallenberg schrijft in zijn boek²⁹ dat reflecteren een methode is om op een systematische manier terug te kijken op je handelen in een bepaalde situatie.”

Terug kijken op het handelen, maanden van hard werken, keuzes maken, succeservaringen opdoen, twijfelen, gegevens ordenen, ontwikkeling waarnemen en alle pieken en dalen delen met critical friends. Waar te beginnen met de reflectie?

Wanneer er terug gekeken wordt op het onderzoeksproces zijn er sterke kanten maar zeker ook aandachtspunten van het proces zichtbaar. Het onderzoek startte moeizaam. De verlegenheidssituatie was voor de onderzoeker nog niet helder waardoor het onderzoeksonderwerp meerdere malen veranderd is.

Toen het onderzoeksonderwerp eenmaal vaststond, wilde de onderzoeker grote stappen vooruit maken, maar dit was nog niet mogelijk. Dit is wel als frustrerend ervaren. Alles in het onderzoek loopt door elkaar. Men kan niet het ene onderdeel afronden en dan door gaan naar het volgende onderdeel. Dit was van te voren wel bekend bij de onderzoeker door de ervaring van een praktijkonderzoek van vorig schooljaar, uit de literatuur en doordat de begeleidende docent dit al gemeld had. Toch was dit één van de struikelblokken tijdens dit onderzoek. Het past niet bij de manier van werken van de onderzoeker. De onderzoeker hanteert een “to-do-list”; een lijstje waarop taken staan die nog gedaan moeten worden. Wanneer een taak afgerond is, geeft het een rustig gevoel wanneer die taak doorgestreept kan worden en vervolgens met de volgende taak gestart kan worden. De manier van werken zoals de onderzoeker dit gewend is kon dus niet toegepast worden.

Het formuleren van een goede onderzoeksvraag kost veel tijd. De onderzoeker besloot aan de onderzoeksvraag te blijven sleutelen totdat er een tevreden gevoel was. Dit tevreden gevoel heeft de onderzoeker nu ook over het gehele meesterstuk. Het gevoel van trots vult de tevredenheid aan!

6.1.1 Omgaan met tijdsdruk

Tijdens deze onderzoekscyclus heeft de onderzoeker meerdere momenten van tijdsdruk ervaren. Vooral de combinatie van zeer grote toetsopdrachten van de andere modules in combinatie met het doen van een praktijkonderzoek en het schrijven van een meesterstuk heeft de onderzoeker als grote tijdsdruk ervaren. Dit houdt meteen ook in dat er momenten van tijdsdruk geweest zijn, dus rondom inlevermomenten van andere modules, maar dat er ook momenten zijn geweest waarop alles gewoon lekker op rolletjes liep.

²⁹ Kallenberg, T. et al, (2010), *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

Over het algemeen kijkt de onderzoeker terug op een drukke periode vol hoge verwachtingen, zeker in combinatie met een fulltime baan zonder studieverlof. Voor het behalen van een goed resultaat moet men goed kunnen plannen en afbakenen. Plannen is gelukkig een sterke kant van de onderzoeker. Helaas lukt afbakenen iets minder goed. Af en toe werd de onderzoeker hiermee geconfronteerd doordat dan ervaren werd dat er teveel hooi op de vork genomen is.

6.1.2 Ervaringen met weerstand

Vanuit het team is door de onderzoeker geen weerstand ervaren.

Men beseft zich allen dat een beleid gericht op de overgang van groep 2 naar groep 3 zeer waardevol en nodig is, dus is men ook bereid hierin een tijdsinvestering te doen. Bovendien heeft de onderzoeker goed nagedacht over de manier van dataverzameling. Er is bewust gekozen voor geen elliange enquêtes of vragenlijsten. Vanuit de gesprekken konden de collega's er hun gevoel inleggen. De onderzoeker is de collega's dankbaar voor de medewerking. Hier zal in het nawoord ook aandacht besteed worden.

6.2 De grondhouding van de onderzoeker

Harinck beschrijft in zijn boek³⁰ de grondhouding van een onderzoeker. Een onderzoeker vertrouwt op zijn zintuigen, werkt methodisch en systematisch, heeft een kritische instelling, checkt zijn gegevens. Ook leidt de onderzoeker conclusies zorgvuldig uit de gegevens af en gaat zorgvuldig met alle betrokkenen om. Vertrouwen op de zintuigen en zorgvuldig omgaan met alle betrokkenen ging de onderzoeker goed af. De auteur van dit meesterstuk vond het verifiëren van de gegevens het moeilijkste. Bij het formuleren van de verlegenheidssituatie werden veel zaken aangenomen door de onderzoeker zonder deze te checken vanuit de literatuur of praktijk. De critical friends en begeleidende docent speelden een belangrijke rol om ervoor te zorgen dat de onderzoeker een meer kritische houding aan nam. Hiervoor is de onderzoeker de bovengenoemde partijen dankbaar voor. Deze kritische houding gaat ook in de toekomst voordelig zijn voor de onderzoeker.

6.3 Samenwerking met critical friends en begeleidende docent

De rol van de critical friends is in vergelijking met de voorgaande studie groter, belangrijker en waardevoller geworden. In eerste instantie werd er een gevoel van afhankelijkheid van de begeleidende docent ervaren. Het herkaderen van het onderzoeksonderwerp en de onderzoeksvraag werd door de begeleidende docent zeer scherp gedaan. Dit wordt door de onderzoeker als zeer waardevol ervaren. Door de hoeveelheid bomen werd het bos even niet meer gezien, maar door de kritische vragen die de docent stelde, werd het onderzoeksonderwerp overzichtelijk en behapbaar.

³⁰ Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant

Doordat de begeleidende docent na het herkaderen van de onderzoeksonderwerp en onderzoeksvraag meer afstand nam en de verantwoording bij de student terug gelegd werd, voelde het alsof de onderzoeker in het diepe gegooid werd. Gelukkig had de onderzoeker wel zwembandjes om; de ervaring van de onderzoekscyclus vanuit vorig schooljaar en twee boeken³¹ die wederom als zeer waardevol zijn ervaren. De feedback die gegeven werd door de critical friend werd steeds kritischer, gericht en van een vergelijkbaar niveau als de feedback van de begeleidende docent. Tijdens een studiebijeenkomst met de critical friends en de begeleidende docent zouden mijn inziens wat meer persoonlijk gerichte, geruststellende woorden van de docent waardevol zijn geweest. Dit zou de motivering en zelfvertrouwen van de onderzoeker ten goede gekomen zijn.

De vergelijking kunnen maken met de meesterstukken van de critical friends zorgde enerzijds voor duidelijkheid maar anderzijds ook voor onzekerheid. De vragen werden beantwoord en de twijfels weggenomen doordat bij de critical friends een vergelijkbaar traject zichtbaar was. Ook bracht het bespreken van je onderzoeksproces men weer op ideeën. Anderzijds werden ook veel verschillen in de manier van werken en tussentijdse documenten van critical friends zichtbaar. Dan moet men keuzes durven te maken. Natuurlijk horen deze verschillen erbij en dit maakt het ook leuk; ieder meesterstuk is immers uniek!

6.4 Leerwinst

De grootste leerwinst zit hem mijn inziens in de theoretische verdieping tijdens het literatuuronderzoek. Het inzicht in de ontwikkeling van schoolrijpheid bij kleuters wordt als zeer waardevol ervaren. Ook het invullen van de rol van critical friend is voor de onderzoeker waardevol geweest. In eerste instantie vond de onderzoeker het moeilijk om kritisch te zijn naar een ander en waren niet alle criteria helder. Gedurende het traject werden meesterstukken van critical friends ook door de onderzoeker van kritische feedback voorzien.

De onderzoeker vindt het spijtig dat het uiteindelijk product geen beleid is voor basisschool Sint Christoffel. Er zijn wel aanbevelingen gedaan en vervolgstappen aangegeven door de onderzoeker om dit doel alsnog te bereiken.

Doordat het beleid dan tot stand zal komen in samenwerking met de directie en collega's van de basisschool staat het niet ter discussie of het beleid ook daadwerkelijk gehanteerd gaat worden. Voor dit schooljaar kwam het uiteindelijk beleid sowieso te laat. De beslissingen met betrekking tot mogelijke kleuterbouwverlening zijn voor dit schooljaar al genomen op de manier zoals dit voorgaande jaren ook gebeurde.

³¹ Kallenberg, T. et al, (2010), *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

Nawoord

Nu we ten einde van dit meesterstuk gekomen zijn, is het tijd voor een nawoord. Hierin wil de onderzoeker stil staan bij de mensen die belangrijk geweest zijn tijdens deze opleiding en de onderzoekscyclus.

Dit laatste gedeelte van het meesterstuk is een persoonlijk dankwoord. Daarom is er gekozen om, anders dan in voorgaande stukken, gekozen voor het schrijven in de “ik-vorm”.

Allereerst wil ik mijn ouders, vrienden en familieleden bedanken, voor de belangstelling die zij steeds getoond hebben en de steun van hen die zeer belangrijk is voor mij. Daarnaast ben ik de critical friends dankbaar, voor de goede tips, kritische feedback en het delen van de stressmomenten! Natuurlijk hadden de studenten zonder de herkadering en de kritische feedback van de begeleidende docent, de heer Kuper niet een dergelijk resultaat behaald. Zeker niet op de laatste plaats wil ik de betrokkene van basisschool Sint Christoffel bedanken. De collega's en directie wil ik bedanken voor de belangstelling in en de hulp tijdens de opleiding en het onderzoek.

De kleuters van basisschool Sint Christoffel ben ik dankbaar voor wie ze zijn, voor het interessant maken en houden van het beroep wat ik als leerkracht dagelijks met veel plezier uitvoer.

Met een diepe zucht en grote lach kijk ik naar dit meesterstuk!

De onderzoeker,
Evelien Rijkers

Juni 2011

Literatuurlijst

De geraadpleegde boeken worden hieronder op alfabetische volgorde vermeld.

- Goorhuis-Brouwer, S. en Levering, B. (2006). *Dolgedraaid*. Amsterdam: SWP
- Harinck, F. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant
- Kallenberg, T. et al, (2010), *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff
- Litière, M. (2008). *Juf, mag ik overvaren*. Tielt, België: Lannoo

De geraadpleegde artikelen worden hieronder op alfabetische volgorde vermeld.

- Heijden, A. Van der. (2009). Kleuterbouwverlening. Een blijvend dilemma? *Het jonge kind*, april 2009, p. 4-7
- Koning, L. (2011). De herfstkinderen in groep 1 en 2. *Praxisbulletin*, mei 2011, p. 16-19

De geraadpleegde Internetbronnen worden hieronder op alfabetische volgorde vermeld.

- www.ad.nl/ad/nl/1012/Binnenland/article/detail/331789/2009/04/15/lsquo-Kleuters-op-school-opgejaagd-rsquo.dhtml
- www.ervaringsgerichtonderwijs.nl/downloads/congres/Aanbod%20expertisecentrum%20handelingsgericht%20werken.pdf
- www.inclusiefonderwijs.com
- www.onderwijsinspectie.nl
- www.ouders.nl/mond2005-kleuteren2.htm
- www.passendonderwijs.nl/20/welkom.html
- www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs
- www.woorden-boek.nl

Bijlagen

Bijlage 1: Beslisserlijst overgang groep 2 - 3

Naam leerling:

Datum:

1. Leeftijd:
Geboortedatum?
Hoeveel jaren heeft het kind gekleuterd?
2. Uiterlijke, lichamelijke ontwikkeling:
Is het kind klein voor zijn leeftijd?
Andere opvallende kenmerken?
3. Gedrag tijdens klassikale activiteiten:
Hoe is de betrokkenheid van het kind tijdens kringactiviteiten?
4. Werkhouding:
Kan het kind geconcentreerd werken?
Kan het kind gedurende ± 20 minuten aan een taakje werken?
5. Motivatie:
Is het kind uit zichzelf gemotiveerd om taakjes te maken?
6. Werkprestaties:
Hoe zijn de resultaten van de taakjes?
7. Lees/ Taalvoorwaarden:
Heeft het kind interesse in letters?
Wat zijn de uitslagen van CITO taal voor kleuters M2 en E2?
8. Rekenvoorwaarden:
Heeft het kind interesse in cijfers?
Wat is de uitslag van CITO ordenen M2 en E2?
9. Zelfvertrouwen:
Voelt het kind zich competent?
10. Weerbaarheid/ zelfredzaamheid:
Vraag het kind gerichte hulp?
Kan het kind zelfstandig kleine problemen oplossen?
11. Sociale omgang met andere leerlingen:
Hoe zijn de sociale contacten van het kind?
12. Taalontwikkelingsniveau:
Hoe talig is het kind?
13. Motorisch ontwikkelingsniveau:
Hoe is de fijne en grove motoriek van het kind?
14. Omstandigheden groep 3:
Wat zijn de mogelijke voordelen van de situatie in groep 3?
Wat zijn mogelijke nadelen van de situatie in groep 3?

Bijlage 2: Open interview met de collega's van de groepen 1/2

Datum: 13 april 2011

Aanwezig: collega's J, C. en M.

1. Welke criteria hanteer je momenteel om een beslissing met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 te maken?

Collega C. hanteert een zogenaamde beslisserslijst vanuit haar vorige school. Deze lijst bestaat uit een 14-tal punten die de leerkracht kan gebruiken bij het maken van de beslissing over de overgang naar groep 3. Collega J. en M. geven aan dat zij kritisch kijken naar de sociaal-emotionele kant van een kind, het gedrag wat het kind laat zien, in combinatie met de taakgerichtheid en werkhouding van het kind. Ook de cognitieve vaardigheden en de CITO-toetsuitslagen van het kind worden genoemd als criteria.

2. Wat vind je moeilijk bij het maken van deze beslissing?

Het feit dat een kind de laatste maanden nog een grote sprong in de ontwikkeling kan maken, maakt het een vrij onvoorspelbare situatie. Collega J. geeft aan dat in de periode na de meivakantie er kinderen zijn die nog grote sprongen maken terwijl er rond deze periode ook al de gesprekken lopen met ouders over mogelijke kleuterverlening. Collega M. vult aan dat het bij kleuters nog moeilijk te zeggen of bepaalde kenmerken kindkenmerken zijn of dat het te maken heeft met de rijping van een kind. C. zegt dat er ouders zijn die aangeven dat zij het geschetste beeld van de leerkracht over hun kind totaal niet herkennen vanuit de thuissituatie of ouders die het kind vergelijken met de oudere broer of zus. C. geeft aan dat het hierdoor lastig kan zijn om met ouders op 1 lijn te zitten. Wanneer ouders een ander beeld van het kind hebben, wat beter is dan het beeld van de leerkracht, kan het zijn dat ouders het niet eens zijn met het advies ten aanzien van kleuterverlening. Collega J. en M. geven aan dat het hebben van jarenlange ervaring hen vertrouwen geeft bij het maken van deze beslissing.

4. Wie is er voor jullie waardevol bij het maken van deze beslissing?

Alle leerkrachten werken samen met ouders en de IB'er.

Bij twijfel worden de collega's van de andere groepen 1/2 om advies gevraagd of gevraagd om eens mee te observeren om een zo compleet beeld van het kind te krijgen. Vooral de samenwerking met ouders bij het verzamelen van informatie over het kind en het maken van de beslissing met betrekking tot de overgang naar groep 3 wordt door alle collega's als waardevol ervaren.

5. Wat betekent de wetgeving ten aanzien van kleuterverlening voor jullie?

Alle collega's geven aan dat zij niet volledig op de hoogte zijn van de wetgeving ten aanzien van kleuterverlening. Collega M. geeft aan dat zij een grote druk voelt om te proberen alle kinderen naar groep 3 te krijgen. Zij vindt dit geen goede ontwikkeling. Het voelt alsof het accent ligt op de opbrengsten van kinderen. De druk die dit met zich meebrengt komt niet ten goede van het kleuteronderwijs.

6. Wat kan er volgens jou verbeterd worden aan de huidige situatie ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

De beslissing is nooit waterdicht. Er kan nooit helemaal voorspeld worden hoe de ontwikkeling van een kind gaat verlopen. Dit feit maakt het dat het een moeilijke beslissing blijft. Collega M. geeft aan dat het goed zou zijn om met de collega's van de kleutergroepen nog eens goed naar de wetgeving met betrekking tot kleuterverlening te kijken. Alle collega's geven aan dat het goed zou zijn om een geschreven, formeel beleid ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3 te hebben als school.

Bijlage 3: Open interview met de IB'ers

Datum: 15 april 2011

Aanwezig: collega's E. en T. Zij werken beiden als IB'er in de onderbouw.

1. Welke criteria zou een leerkracht volgens jou moeten hanteren om een beslissing met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 te maken?

Collega T. geeft aan dat een leerkracht zowel proactief als remediërend te werk moet gaan. Proactief is vooraf, om te voorkomen dat er uitval is. Remediering gebeurt achteraf wanneer duidelijk is waar toch uitval is. Is er groei en ontwikkeling zichtbaar bij het kind na remediering, kan de achterstand ingehaald worden. Ontwikkelt een kind zich niet nadat er zowel pro-actief als remediërend te werk is gegaan dan is dit ook een factor die mee kan spelen. Ook legt zij uit dat een kind niet slimmer wordt door kleuterverlening dus indien een kind een lage intelligentie heeft kan dit niet als criteria gebruikt worden voor kleuterverlening. Collega T. noemt de uitdrukking "bij grote twijfel niet inhalen" waarmee zij bedoelt dat wanneer zowel ouders als leerkracht grote twijfels blijven houden, het kind beter een jaar kan verlengen in plaats van met grote zorgen naar groep 3.

Collega E. vult aan dat kleuterverlening als doubleren telt dus dit houdt in dat het kind in de verdere basisschoolloopbaan niet nog eens kan blijven zitten. Dit is een afweging die volgens haar de leerkrachten van groep 1/2 mee moeten nemen bij het maken van de beslissing met betrekking tot de overgang naar groep 3.

Volgens T. moet bij kleuterverlening altijd vooraf duidelijk zijn voor ouders en leerkracht wat de opbrengst van de kleuterverlening moet zijn en wat het kind nodig heeft om dit doel te bereiken.

2. Waaraan vinden jullie dat een kind moet voldoen op het moment dat het in groep 3 start?

Een kind dat in groep 3 start moet volgens collega E. enige tijd zelfstandig kunnen werken. Om te beginnen moet een kind ongeveer 5 minuten zelfstandig kunnen werken, maar met potentie tot groei. E. geeft aan dat een kind voldoende zelfstandig zijn. Dit houdt in dat een kind na een uitleg aan een werkje moet kunnen beginnen zonder meteen de leerkracht nodig te hebben) en een kind moet vrij snel afspraken kunnen oppikken. T. vult aan dat een kind aan de minimumdoelen moet voldoen met betrekking tot bijvoorbeeld de hoeveelheid letters en tellen. E. denkt dat een CITO-score van C, D of E ook een aanwijzing is dat een kind onvoldoende kennis heeft om naar groep 3 te gaan.

3. Wie is er volgens jullie waardevol bij het maken van deze beslissing?

T. geeft aan dat ouders vanuit de visie van handelingsgericht werken ervaringsdeskundigen zijn. HGW gaat uit van een goede relatie met ouders en kunnen leerkrachten van waardevolle informatie voorzien.

4. Wat betekent de wetgeving ten aanzien van kleuterverlening voor jullie?

Collega E. geeft aan dat volgens haar onderzoek uitgewezen heeft dat de oudere kinderen in een groep beter scoren op school. Ze halen hogere punten en krijgen minder snel een etiketje (bijvoorbeeld ADHD). Wanneer kinderen te vroeg naar groep 3 gaan denkt E. dat we het risico lopen dat we meer kinderen gaan overvragen en dus eigenlijk problemen creëren. In deze maatschappij van prestatie zullen er ook steeds meer ouders geforceerd kiezen voor doorstroom van hun kind naar groep 3 terwijl die er eigenlijk niet aan toe is. Wat ook een nadeel volgens T. is, is dat de leeftijden naar mijn idee steeds meer uiteen gaan lopen. Het jongste kind wordt in december 6, terwijl het oudste kind al 7 in oktober wordt. T. geeft hierbij aan dat ze niet weet of dit vaker voorkomt dan voorheen en dat dit misschien maar haar idee is.

5. Wat is jouw rol bij het maken van deze beslissing?

E: Als IB'er ga ik ervan uit dat de leerkrachten met mij overleggen als ze twijfels hebben bij een kind zodat ik als second opinion kan functioneren. Ik ga wel uit van de kwaliteit van de leerkracht, dus ik zal niet snel zelf komen met een kind wat volgens mij langer zou moeten kleuteren. Dat is niet aan mij.

6. Wat kan er volgens jou verbeterd worden aan de huidige situatie ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

E. denkt dat er in de kleuterbouw nog best meer richting groep 3 gewerkt mag worden. Ze beseft dat kleuters anders zijn dan kinderen van groep 3, maar een goede kleuter mag best gestimuleerd worden tot lezen en een kleuter die niet uit zichzelf begint met lezen en letters, mag best pre-teaching krijgen. Hiermee verhoog je volgens E. de kans van slagen in groep 3. E. geeft aan dat ook hier onderzoek uitgewezen heeft dat juist de zwakke kinderen in groep 2 pre-teaching voor groep 3 moeten krijgen. Een voorbeeld hiervan is kern 1 al een keer doorwerken in groep 2 of de verhalen van de eerste kernen als leerkracht al enkele keren aanbieden. Dan is kleuterverlening voor sommige kinderen niet meer nodig.

T. vindt dat je als leerkracht altijd heel kritisch moet zijn richting kleuterverlenging. Een leerkracht moet zich afvragen wat de verlening op moet leveren en of een jaar extra kleuteren dit ook opleveren. E. geeft een voorbeeld: een kind met een zwakke concentratie, wordt die beter door extra kleuteren? Of is er iets anders aan de hand? Of is dit kind nooit gestimuleerd om langere tijd rustig te werken? Dit zijn dingen waar je volgens beide IB'ers als leerkracht vooraf goed over na moet denken.

T. vult aan dat het altijd een moeilijke overweging blijft om te maken en dat geen enkel document waterdicht is en geen enkel kind is hetzelfde.

Bijlage 4: Open interview met de directie

Datum: 13 april 2011

Aanwezig: directeur B.

1. Welke criteria zijn volgens jou waardevol om een beslissing met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 te maken?

De directeur vindt het belangrijk dat kleuters tot het laatste moment geprikkeld worden door de leerkracht om zo tot ontwikkeling te komen. De leerkracht moet goed observeren wat de aangeboden prikkels als effect hebben. Ontwikkelt een kind zich niet nadat er zowel pro-actief als remediërend te werk is gegaan, dan is dit ook een factor die mee kan spelen. Er moet volgens de directeur niet teveel uitgegaan worden van de zelfsturing van de kleuters.

B. vindt het belangrijk dat er een duidelijk document komt waarin beschreven staat waaraan een kind moet voldoen om het onderwijs in groep 3 te volgen.

Hierbij zijn zelfredzaamheid en zelfstandigheid belangrijke pijlers. Het kind moet om kunnen gaan met uitgestelde aandacht.

Twijfelgevallen worden door de leerkracht doorgesproken met de IB'er.

De IB'er moet hierin volgens de directeur een kritisch houding aannemen.

B. geeft aan dat bij kleuterverlening altijd vooraf duidelijk moet zijn voor ouders en leerkracht wat de opbrengst van de kleuterverlening moet zijn en wat het kind nodig heeft om dit doel te bereiken.

2. Wat zou een verbetering zijn van de huidige situatie ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

Er moet volgens de directie een plan van aanpak gemaakt worden voor de twijfelgevallen waarin beschreven wordt welke stappen het kind nog moet maken om naar groep 3 te gaan, wat de verwachting van de leerkracht is en binnen welke periode het kind deze doelen bereikt moet hebben. B. geeft aan dat het belangrijk is om vast te leggen voor de twijfelgevallen wat de kinderen nog moeten bereiken indien zij over gaan naar groep 3. Hierbij zijn zelfredzaamheid en zelfstandigheid belangrijke pijlers. Ook moet het kind om kunnen gaan met uitgestelde aandacht. Dan staat er beschreven waaraan een kind moet voldoen om het onderwijs in groep 3 van basisschool Sint Christoffel te volgen. Dit plan van aanpak wordt besproken met ouders en de IB'er. De IB'er moet hierin volgens B. een kritisch houding aannemen. De leerkracht van groep 3 moet meer betrokken worden bij de twijfelgevallen. In de overdracht naar de collega's van groep 3 is het belangrijk om precies aan te geven wat het kind wel beheerst.

Bijlage 5: Open interview met de collega's van de groepen 3

Datum: 19 april 2011

Aanwezig: collega's J-M en B.

1. Wat zijn jullie ervaringen ten aanzien van het maken van de beslissingen met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3?

B. geeft aan dat zij 5 jaar geleden drie schooljaren leerkracht is geweest in de groepen 1/2. Zij heeft dus zelf ook deze beslissingen moeten maken. J-M vult aan dat zij volledig vertrouwd op de deskundigheid van de collega's van de groepen 1/2 en dat de collega's meestal ook de goede beslissingen gemaakt hebben, zo blijkt vaak achteraf. B. geeft aan dat het een moeilijke beslissing blijft en dat het moeilijk blijft om te "voorspellen" hoe de ontwikkeling van het kind gaat verlopen.

2. Wat zijn voor jullie belangrijke criteria waaraan een kind in groep 3 moet voldoen?

J-M: Het kind moet een goede werkhouding en een goede luisterhouding hebben.

De concentratieboog moet voldoende zijn en moet uitgebouwd kunnen worden.

Een kind in groep 3 moet om kunnen gaan met uitgestelde aandacht.

B. vindt dat een kind in groep 3 een bepaalde mate van verantwoordelijkheidsgevoel moet hebben. De fijne motoriek moet volgens J-M in orde zijn voor het schrijfproces in groep 3. Dit alles staat volgens B. los van de kalenderleeftijd en/of persoonsontwikkeling van een kind.

3. Wie is er volgens jullie waardevol bij het maken van de beslissing van de overgang van groep 2 naar groep 3?

J-M geeft aan dat de collega's van de groepen 1/2 vaak een goed beeld hebben van de kinderen om zelfstandig deze beslissing te maken. Beide collega's van de groepen 3 geven aan dat je als leerkracht natuurlijk samenwerkt met ouders.

B: Indien de leerkracht twijfels heeft, is de IB'er er om te raadplegen.

J-M: Bij twijfel worden volgens mij ook de collega's van de andere groepen 1/2 erbij betrokken. Ik ben ook bereid om mee te kijken wanneer een collega vragen heeft, maar de leerkracht van het betreffende kind kent het kind natuurlijk zelf het beste, samen met de ouders.

4. Wat kan er volgens jou verbeterd worden aan de huidige situatie ten aanzien van de overgang van groep 2 naar groep 3?

B. geeft aan dat er in de kleutergroepen meer aandacht besteed moet worden aan de werk- en luisterhouding, concentratie en omgaan met uitgestelde aandacht.

J-M vult aan dat er momenteel kinderen in groep 3 zitten die jong gedrag vertonen, weinig verantwoordelijkheidsgevoel tonen en een zwakke fijne motoriek hebben.

Dit zijn belemmerende omstandigheden binnen het onderwijs in groep 3.